

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14
 "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"
 วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ฐานวิถีชีวิตใหม่
 Supervision process within educational institutions new way of life

นางวนารี ชื่นจิตร

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

e-mail: s63561802049@ssru.ac.th

ผศ.ดร.ศันสนีย์ จะสุวรรณ

อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษามีความสำคัญเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งในการดำเนินการ ตลอดจนขั้นตอนในการปฏิบัติงาน กระบวนการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมจะมีความแตกต่าง กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องประกอบด้วย การวางแผนร่วมกัน การจัดทำตามประเด็นปัญหา และการพัฒนางาน การติดตามผล หรือ แนะนำ ตลอดจนการตรวจสอบการประเมินผลการนิเทศ ไม่ได้มุ่งเน้นการประเมินผลที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรง โดยให้ความสำคัญต่อผลการนิเทศที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอนเป็นสำคัญกับฐานวิถีใหม่ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น ซึ่งกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาและฐานวิถีชีวิตใหม่

คำสำคัญ: กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา, ฐานวิถีชีวิตใหม่

Abstract

The supervision process within an educational institution is important as it is related to the educational supervision process which in the operation. As well as, the procedures in operation each individual's work process is different. Supervision process within the school must consist of joint planning preparation of problems and work development, follow-up or advice, as well as monitoring the evaluation of supervision does not focus on the assessments that occur directly with the learners, by giving importance to the results of supervision that occur to teachers. It is important to the new way base for improving and developing in teaching and learning in the classroom. The conceptual framework used in this study consisted of the supervision process within the educational institution and the new lifestyle base.

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14

"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"

วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

Keywords: Supervision process within educational institutions, New Normal

บทนำ

จากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 หรือโคโรนาไวรัส ช่วงปลาย พ.ศ. 2562 จนปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง ปัจจุบันเป็นการระบาดลระลอกใหม่ ส่งผลกระทบต่อในทุกๆด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษาของไทย ต่างได้มีการวางแผนการสอน และการบริหารจัดการของสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ยังคงสามารถดำเนินการต่อไปได้ รศ.มาลี (2563) กล่าวว่าฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีตอันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยรูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วยวิถีคิด วิถีเรียนรู้ วิถีสื่อสาร วิถีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะดำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ หลังวิกฤตเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2007–2008) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจครั้งใหญ่ การจัดการบางอย่างซึ่งแต่เดิมเคยถูกมองว่าผิดปกติ ได้กลีบกลายมาเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วไป และถูกนำมาใช้ในบริบทอื่น ๆ อย่างเช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อสื่อสารและทำความเข้าใจถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เช่น อุณหภูมิที่สูงขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล

รวมถึงการปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้อย่างเต็มรูปแบบสำหรับการศึกษา โดยการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของออนไลน์ จากสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาของแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และรายงานผลการนิเทศของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนมีความแตกต่างกัน มีทั้งปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนิเทศ การนิเทศยังขาด ความต่อเนื่องและความเป็นเอกภาพที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคประเทศไทย ๔.๐ และการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย มีทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑

กระบวนการนิเทศมีความเชื่อมโยงและเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งการดำเนินการ ในการนิเทศให้ได้ตามวัตถุประสงค์ สิ่งสำคัญในการจัดการนิเทศศึกษาก็คือ จะต้องดำเนินการอย่างไรจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยมีกระบวนการขั้นตอน 1. ช้้นวางแผนโดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน 2. การวางแผนการนิเทศ นำประเด็นปัญหาที่กำหนดรายละเอียดของกิจกรรมในการจัดทำแผนนิเทศ 3. การปฏิบัติการนิเทศ เป็นการดำเนินการนิเทศตามกิจกรรมที่กำหนด 4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ขั้นตอนในการปฏิบัติงาน เนื่องจากกระบวนการเป็นเทคนิควิธีในการทำงาน ดังนั้นกระบวนการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมจะมีความแตกต่างกันไปบ้างเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14
 "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"
 วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

ความหมายกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

แฮร์ริส (Harris) ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการนิเทศ ศึกษาและได้พัฒนาให้มีความสมบูรณ์เหมาะสมกับการนิเทศมากขึ้น โดยเน้นการวางแผน ปฏิบัติงานมากกว่าการควบคุมงาน ขั้นตอน ดังนี้

1. ประเมินสภาพการทำงาน เป็นกระบวนการศึกษาถึงสถานภาพต่างๆ รวมทั้งข้อมูลที่จำเป็นที่จะนำมาเป็นตัวกำหนดถึงความต้องการจำเป็นเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบด้วยงานต่อไปนี้ คือ 1.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาหรือพิจารณาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ ของสิ่งต่างๆ 1.2 สังเกตสิ่งต่างๆ ด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน 1.3 ทบทวนและตรวจสอบสิ่งต่างๆ ด้วยความระมัดระวัง 1.4 วัตถุประสงค์การทำงาน 1.5 เปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงาน 2. จัดลำดับความสำคัญของงาน เป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์ และกิจกรรมต่างๆ ตามลำดับความสำคัญจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้ คือ 2.1 กำหนดเป้าหมาย 2.2 ระบุจุดประสงค์ในการทำงาน 2.3 กำหนดทางเลือก 2.4 จัดลำดับความสำคัญ 3. ออกแบบการทำงาน เป็นกระบวนการวางแผนหรือกำหนดโครงการต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยประกอบด้วยงานต่อไปนี้ คือ 3.1 จัดสายงานให้ส่วนประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน 3.2 ทหาวิธีการนำเอาทฤษฎีหรือแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ 3.3 เตรียมการต่างๆ ให้พร้อมที่จะทำงาน 3.4 จัดระบบการทำงาน 3.5 กำหนดแผนในการทำงาน 4. จัดสรรทรัพยากร เป็นกระบวนการกำหนดทรัพยากรต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงาน ซึ่งประกอบด้วยงานต่อไปนี้ คือ 4.1 กำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ตามความต้องการของหน่วยงานต่างๆ 4.2 จัดสรรทรัพยากรไปให้หน่วยงานต่างๆ 4.3 กำหนดทรัพยากรที่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับจุดมุ่งหมายบางประการ 4.4 มอบหมายบุคลากรให้ทำงานในแต่ละโครงการหรือแต่ละเป้าหมาย 5. ประสานงาน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง อย่าง เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงบรรลุผลสำเร็จงานในกระบวนการ ประสานงาน ได้แก่ 5.1 ประสานการปฏิบัติงานในฝ่ายต่างๆ ให้ดำเนินงานไปด้วยกันด้วยความราบรื่น 5.2 สร้างความกลมกลืนและความพร้อมเพียงกัน 5.3 ปรับการทำงานในส่วนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพให้มากที่สุด 5.4 กำหนดเวลาในการทำงานในแต่ละช่วง 5.5 สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น 6. นำการทำงาน เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิด สภาพที่เหมาะสมอันจะสามารถบรรลุผลแห่งการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด ซึ่งได้แก่ 6.1 การแต่งตั้งบุคลากร 6.2 กำหนดแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการทำงาน 6.3 กำหนดระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับเวลา ปริมาณหรืออัตราเร็วในการทำงาน 6.4 แนะนำและปฏิบัติงาน 6.5 ชี้แจงกระบวนการทำงาน 6.6 ตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติงาน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548: 41 – 43)

กระบวนการนิเทศการศึกษาของแอลเลน (Allen) (อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์ 2530: 76 – 79) ประกอบด้วยกระบวนการหลัก 5 กระบวนการ ที่เรียกว่า “POLCA” คือ 2.1 กระบวนการวางแผน เป็นกระบวนการในวางแผนโดยคิดถึง สิ่งที่จะทำว่ามีอะไรบ้าง กำหนดแผนงานว่าจะทำอะไร เมื่อไหร่ กำหนดจุดประสงค์ในการทำงาน คาดคะเนผลที่จะเกิดจากการทำงาน พัฒนากระบวนการทำงาน และวางแผนในการทำงาน 2.2 กระบวนการจัดสายงาน เป็นกระบวนการจัดสายงานหรือ จัดบุคลากรต่างๆ เพื่อทำงานตามแผนงานที่วางไว้ โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการทำงาน ประสานงาน กับบุคลากรต่างๆ ที่จะปฏิบัติงาน จัดสรรทรัพยากรต่างๆ สำหรับการดำเนินงาน มอบหมายงานให้ บุคลากรฝ่ายต่างๆ จัดให้มีการประสานงาน

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14
 "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"
 วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

สัมพันธ์กันระหว่างผู้ทำงาน จัดทำโครงสร้างในการปฏิบัติงาน จัดทำภาระหน้าที่ของบุคลากร และพัฒนา นโยบายในการทำงาน 2.3 กระบวนการนำ เป็นกระบวนการนำบุคลากรต่างๆ ให้ทำงานนั้น ประกอบด้วย การ ตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ให้คำปรึกษาแนะนำ สร้างนวัตกรรมในการทำงาน ทำการสื่อสาร เพื่อความเข้าใจใน คณะทำงาน สร้างแรงจูงใจในการทำงาน รั้าความสนใจในการทำงาน อำนวยความสะดวก ในการทำงาน ริเริ่ม การทำงาน แนะนำการทำงาน แสดงตัวอย่างในการทำงาน บอกขั้นตอนการทำงาน และสถิติการทำงาน 2.4 กระบวนการควบคุม เป็นกระบวนการในการควบคุม ประกอบด้วย การช่วยแก้ไขการทำงานที่ไม่ถูกต้อง การ ว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่ผิดพลาด การกระตุ้นให้ทำงาน การปลดคนที่ไม่มีคุณภาพให้ออกจากงาน การสร้าง กฎเกณฑ์ในการทำงาน และการลงโทษผู้กระทำผิด 2.5 กระบวนการประเมินผลการทำงาน ประกอบด้วย การ พิจารณา ตัดสินเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน การวัดและประเมินพฤติกรรมในการทำงาน และการวิจัยผลการ ปฏิบัติงาน

สัจต อุทรานันท์ (อ้างใน วัชรา เล่าเรียนดี 2550: 25 – 26) ได้กล่าวสรุปไว้ว่ากระบวนการนิเทศ การศึกษา มี 5 ขั้นตอน ในการดำเนินการ คือ ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ ความเข้าใจในการ ทำงาน ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน ขั้นที่ 4 สร้างเสริมกำลังใจ ขั้นที่ 5 ประเมินการนิเทศ ขั้นที่ 1 วางแผนการ นิเทศ เป็นขั้นที่ผู้บริหารผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะทำ การประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและ ความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ รวมทั้ง วางแผนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จะจัด ขึ้นอีกด้วย ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ความเข้าใจถึง สิ่งที่จะดำเนินงานว่า จะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร และจะอย่างไรจึงจะทำ ให้ได้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ ขั้นนี้จำเป็นทุกครั้งสำหรับการเริ่มการนิเทศ ที่จัดขึ้นใหม่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ก็ตาม และก็มีมีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่ยังไม่ได้ผล หรือได้ผลไม่ถึงขั้นที่พอใจซึ่งจำเป็นจะต้องทำการ ทบทวนให้ความรู้ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง ขั้นที่ 3 การปฏิบัติงาน ประกอบด้วยงานใน 3 ลักษณะ คือ 3.1 การปฏิบัติงานของผู้รับนิเทศเป็นขั้นที่ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติงานตาม ความรู้ความสามารถที่ได้รับ มาจากดำเนินการในขั้นที่ 2 3.2 การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ ขั้นนี้ผู้ให้การนิเทศจะทำการนิเทศและ ควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จออกมาทันตามกำหนดเวลาและมีคุณภาพสูง 3.3 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุน การนิเทศ ผู้บริหารก็จะให้บริการสนับสนุนใน เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะช่วยให้การ ปฏิบัติงานเป็นไปอย่างได้ผล ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ ขั้นนี้เป็นขั้นของการเสริมกำลังใจ ของผู้บริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและบังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานขั้นนี้ อาจจะ ดำเนินการไป พร้อมๆ กันกับผู้รับการนิเทศกำลังใจปฏิบัติงานหรือการปฏิบัติงานได้เสร็จสิ้นลงไปแล้วก็ได้ ขั้นที่ 5 ประเมิน ผลผลิตของการดำเนินงาน เป็นขั้นที่ผู้นิเทศทำการประเมินผล การดำเนินการซึ่งผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผลการนิเทศ หากพบว่ามีปัญหาหรือ อุปสรรคอย่างหนึ่งอย่างใดที่ทำให้การดำเนินงานไม่ ได้ผลก็สมควรจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขอาจจะทำได้โดยการให้ความรู้ในสิ่งที่ทำใหม่ อีกครั้งหนึ่ง สำหรับกรณีที่ผลงานออกมา ยังไม่ถึงขั้นที่พอใจ หรือดำเนินการปรับปรุงการดำเนินงานทั้งหมด สำหรับกรณีการดำเนินงานไม่ได้ผล และถ้าหากการประเมินผล พบว่าประสบผลสำเร็จตามที่ได้ตั้งไว้หากจะได้ ดำเนินการนิเทศต่อไปก็สามารถ ทำไปได้เลยโดยไม่ต้องให้ความรู้ในเรื่องนั้นอีก การดำเนินการนิเทศตามวัฏ

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14
 "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"
 วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

จักรนี้จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่งจนกว่าจะบรรลุผล ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ หรือพัฒนาผู้รับการนิเทศให้เป็นไปตามต้องการหากบรรลุสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย แล้ว ต้องการจะหยุดกระบวนการทำงานก็ถือว่าการนิเทศได้สิ้นสุดลง หากต้องการเริ่มนิเทศในสิ่งใหม่ หรือตั้งเป้าหมายใหม่ ก็จะต้องดำเนินการตั้งแต่เริ่มแรกอีก

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2545: 15 – 16) ได้ใช้กระบวนการ PDCA ในการดำเนินการ มีขั้นตอนของการวางแผนการนิเทศที่สำคัญ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการวางแผน เป็นขั้นเตรียมการนิเทศโดยศึกษาข้อมูลสารสนเทศ ประมวลสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษา กำหนดจุดมุ่งหมายการนิเทศ จัดทำแผน การนิเทศ กำหนดเนื้อหาการนิเทศ ออกแบบการนิเทศ สื่อนิเทศ จัดเตรียมเครื่องมือนิเทศ กำหนดกรอบ การประเมิน วิธีการติดตามและการรายงานผลการนิเทศ และขออนุมัติโครงการ งบประมาณ ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการตามแผนนิเทศ โดยประชุมเพื่อทบทวนจุดมุ่งหมายการนิเทศ แบ่งหน้าที่ ภาระงานในการนิเทศ ประสานงานบุคคลที่เกี่ยวข้อง และนิเทศตามแผนด้วยรูปแบบ เทคนิค วิธีการ ที่กำหนด ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการตรวจสอบและประเมินผล เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไป ตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ และมีสภาพการจัดการเรียนการสอนที่ครูปฏิบัติจริง ปัญหา อุปสรรค ที่เป็นข้อมูล สารสนเทศที่ต้องตรวจสอบดูใหม่ แล้วปรับปรุงการนิเทศต่อไป ขั้นตอนที่ 4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุง เมื่อสิ้นสุดผลการนิเทศแต่ละครั้ง ควรรายงานผล ให้ผู้บังคับบัญชาทราบโดยทำเป็นบันทึกข้อความ หรือแบบรายงานที่กำหนดไว้ในหัวข้อประเด็นต่างๆ เช่น ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ วันเดือนปีที่นิเทศ กิจกรรมที่นิเทศ เนื้อหาสาระที่นิเทศ การประเมินผลของ ผู้รับการนิเทศ และข้อควรพัฒนา

ดร.วัชร เล่าเรียนดี (2550: 27 – 28) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนในการปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนโดยตรง ดังนี้ 1. วางแผนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ (ครูหรือคณะครู) 2. เลือกประเด็นหรือเรื่องที่น่าสนใจจะปรับปรุงพัฒนา 3. นำเสนอโครงการพัฒนาและขั้นตอนการปฏิบัติให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบ และขออนุมัติการดำเนินการ 4. ให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้จากเอกสารต่างๆ และการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวกับเทคนิคการสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียน และความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนและนวัตกรรมใหม่ๆที่น่าสนใจ 5. จัดทำแผนการนิเทศ กำหนด วัน เวลา ที่จะสังเกตการสอน ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ 6. ดำเนินการตามแผนโดยครูและผู้นิเทศ (แผนการจัดการเรียนรู้และแผนการนิเทศ) 7. สรุปและประเมินผลการปรับปรุงและพัฒนา รายงานผลสำเร็จ สรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนในการดำเนินการ ที่ชัดเจนและต่อเนื่องสัมพันธ์กัน โดยมีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ สภาพที่เป็นจริงตามตัวบ่งชี้ ด้านต่างๆ ของโรงเรียนขณะนั้น มีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้คุณภาพต่างๆ ตามเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด มีการสำรวจและประเมินความต้องการ ของครู จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ ตลอดจนวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและ จัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และการดำเนินการตามความต้องการ 2. การวางแผนการนิเทศ เป็นการนำข้อมูลผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการ มากำหนดกิจกรรมและแนวทางการปฏิบัติงานนิเทศ การวางแผนนิเทศภายในโรงเรียน เป็นขั้นตอนที่นำเอาทางเลือกที่จะดำเนินการมารวมกันกำหนด

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14
 "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"
 วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

รายละเอียดกิจกรรม และจัดลำดับขั้นตอน การปฏิบัติ เขียนเป็นโครงการนิเทศภายในโรงเรียน 3. การปฏิบัติการณ์นิเทศ เป็นการดำเนินการนิเทศตามกิจกรรมที่กำหนดในโครงการนิเทศภายใน โรงเรียน ในการปฏิบัติการณ์นิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิเทศจะต้องนำหลักการณ์นิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ กิจกรรม และเครื่องมือนิเทศไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคลากรผู้รับการณ์นิเทศ เพื่อให้การปฏิบัติ ภารกิจการณ์นิเทศภายในโรงเรียนดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหาร และผู้นิเทศ ควรเตรียมความพร้อมก่อนการณ์นิเทศแล้ว จึงปฏิบัติการณ์นิเทศเพื่อเสริมแรงให้กำลังใจ รับทราบปัญหา ความต้องการของผู้รับ การณ์นิเทศแล้วนำปัญหาความต้องการนั้นมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุน 4. การประเมินผล เป็นการ ตรวจสอบความสำเร็จของโครงการกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ที่วางไว้ มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของ โครงการ ประเมินความคิดเพื่อทราบความพึงพอใจของผู้รับการณ์นิเทศ ประเมินกระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียน สรุปรวมผลการประเมินเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุง การปฏิบัติงานในโอกาสต่อไป ดังนั้น กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องประกอบด้วย การวางแผนร่วมกัน การจัดทำโครงการ ตามประเด็น ปัญหา และความสนใจที่จะพัฒนาการดำเนินงานตามแผน การติดตามผล หรือแนะนำ และการตรวจสอบ ประเมินผลการนิเทศ โดยไม่ได้มุ่งเน้นการประเมินผลที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรง แต่ให้ความสำคัญ ต่อผลการ นิเทศที่เกิดขึ้นกับครูเป็นสำคัญ แต่ในการณ์นิเทศการสอนในโรงเรียนที่เป็นการณ์นิเทศที่มีเป้าหมาย เพื่อปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น มีความซับซ้อนมากกว่า เพราะต้องวิเคราะห์การ สอนของครูและ การเรียนของนักเรียน มีการสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียนเพื่อมุ่งปรับปรุงพัฒนา ประสิทธิภาพการสอนของครู และผลการเรียนของนักเรียนเป็นสำคัญด้วย จึงควรต้องมีการประเมินผลการ เรียนรู้ของนักเรียน เพราะเป็นตัว บ่งชี้หนึ่งของสมรรถภาพการสอนของครูที่มีการพัฒนาขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ของการณ์นิเทศ เป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ เป็นการกำหนดปัญหาและ ความต้องการในแก้ปัญหาหรือพัฒนา ดังนี้ 1.1 การจัดทำข้อมูลสารสนเทศพื้นฐาน เพื่อเป็นข้อมูลในการ พิจารณาวางแผนการดำเนินงาน 1.2 การแลกเปลี่ยนระดมความคิด วิเคราะห์เพื่อหาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและ ความต้องการในการพัฒนาตามบริบทของหน่วยงาน 1.3 การจัดลำดับปัญหาและเลือกปัญหาที่เป็นความ จำเป็นหรือต้องการในลำดับเร่งด่วนหรือลำดับที่เห็นว่าสำคัญที่สุด 1.4 การสร้างการรับรู้ระหว่างผู้นิเทศและ ผู้รับการณ์นิเทศ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชุม การสัมมนา ฯลฯ เพื่อสร้างวิสัยทัศน์หรือสร้างเป้าหมาย ร่วมกันในการดำเนินงาน ขั้นที่ 2 การวางแผนการณ์นิเทศ เป็นการนำปัญหาและความต้องการ กำหนด รายละเอียดของกิจกรรมในการจัดทำแผนนิเทศ ดังนี้ 2.1 กำหนดแนวทาง/วิธีการการพัฒนาที่หลากหลายตาม ปัญหาที่เกิดขึ้น ตามความต้องการและจำเป็น มีการใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้วิชาทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) และการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการพัฒนาวิชาชีพครูและการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 2.2 เลือกแนวทาง/วิธีการในการ พัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2.3 วางแผนการดำเนินงานพัฒนา 1) การประชุมเตรียมการ นิเทศ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน 2) สร้างคณะนิเทศ เป็นทีมงานในการนิเทศร่วมกัน 3) กำหนด ประเด็นการณ์นิเทศ เป็นการกำหนดเนื้อหาที่จะนิเทศ 4) กำหนดระยะเวลาในการนิเทศ โดยกำหนดระยะเวลา

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14

"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"

วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

ในการนิเทศที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาและการพัฒนา 5) กำหนดวิธีการนิเทศและกิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมตามสภาพปัญหาและความต้องการ เช่น การประชุมสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสังเกตชั้นเรียน การสาธิต การบันทึกวิดีโอและการถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ การ Coaching & Mentoring ฯลฯ โดยเน้นการใช้ ICT ในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้ Line Application การใช้ Clip Video การ Conference การใช้ Video Line You Tube Facebook Live เป็นต้น 2.4 จัดทำแผนนิเทศ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนการดำเนินการ กิจกรรมสำคัญ ปฏิทินการปฏิบัติงาน ทรัพยากรที่ต้องการ เครื่องมือนิเทศ ผลที่คาดว่าจะได้รับ ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศ สื่อและเครื่องมือนิเทศเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การนิเทศมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นสิ่งที่ช่วยเก็บรายละเอียดที่ผู้รับการนิเทศไม่สามารถแสดงออกมาได้ และสามารถเก็บข้อมูลนำมาเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา และสิ่งที่ทำให้มีความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ 3.1 สร้างสื่อการนิเทศที่ทำให้การนิเทศบรรลุวัตถุประสงค์ เช่น วิธีการนิเทศ ทักษะการนิเทศ เทคนิคการนิเทศ โดยเป็นสื่อที่สอดคล้องคล้อยในยุคศตวรรษที่ 21 เน้นการใช้ ICT ในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้ Line Application การใช้ Clip Video การ Conference การใช้ Video Line You Tube Facebook Live เป็นต้น 3.2 สร้างเครื่องมือการนิเทศเพื่อเก็บข้อมูลเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาตรวจสอบ ติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และการประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ ใช้งานง่าย สามารถเก็บข้อมูลที่ตอบประเด็นปัญหาความต้องการ และเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ ดำเนินการนิเทศตามวิธีการการนิเทศและกิจกรรมการนิเทศที่กำหนด 4.1 ประชุมเตรียมการก่อนการนิเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจของผู้นิเทศ ให้การนิเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4.2 นิเทศตามขั้นตอนระยะเวลา และใช้เครื่องมือตามที่กำหนด 4.3 การสะท้อนผลการนิเทศ 4.4 ปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผล 5.1 ประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินงาน เช่น การดำเนินงานของผู้รับการนิเทศ เพื่อนำผลไปปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน 5.2 ประเมินผลการนิเทศเมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติการนิเทศตามระยะเวลาที่ต้องการในการนำผลไปใช้ในการพัฒนา หรือในแต่ละปีการศึกษา 5.3 รายงานผลการนิเทศต่อผู้เกี่ยวข้อง 5.5 นำผลการนิเทศที่เป็นปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะไปพัฒนาการนิเทศในครั้งต่อไปหรือในปีการศึกษาต่อไป

ความหมายของฐานวิถีชีวิตใหม่

รศ.มาลี (2563) ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีตอันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยรูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ประกอบด้วยวิถีคิด วิถีเรียนรู้ วิถีสื่อสาร วิถีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะดำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ หลังวิกฤตเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2007–2008) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบ

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14
 "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"
 วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

เศรษฐกิจครั้งใหญ่ การจัดการบางอย่างซึ่งแต่เดิมเคยถูกมองว่าผิดปกติ ได้กลับกลายเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วไป และถูกนำมาใช้ในบริบทอื่น ๆ อย่างเช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อสื่อสารและทำความเข้าใจถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เช่นอุณหภูมิที่สูงขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 หรือโคโรนาไวรัส ช่วงปลาย พ.ศ. 2562 ถึง พ.ศ. 2563 ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้ชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิมๆ โดยสร้างเสริมปรับหาวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับความพยายามรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการย้ายเบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปรกติใหม่ ๆ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปรกติของผู้คนในสังคม

บทสรุป

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษามีความสำคัญเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งในการดำเนินการ ตลอดจนขั้นตอนในการปฏิบัติงาน กระบวนการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมจะมีความแตกต่าง กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องประกอบด้วย การวางแผนร่วมกัน การจัดทำตามประเด็นปัญหา และการพัฒนางาน การติดตามผล หรือ แนะนำ ตลอดจนการตรวจสอบการประเมินผลการนิเทศ ไม่ได้มุ่งเน้นการประเมินผลที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรง โดยให้ความสำคัญต่อผลการนิเทศที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอนเป็นสำคัญกับฐานวิถีใหม่ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยมีกระบวนการขั้นตอน 1. ขึ้นวางแผนโดยการศึกษาสภาพปัจจุบันหรือปัญหาตามบริบทของโรงเรียนขณะนั้น จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ ตลอดจนวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและ จัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ 2. การวางแผนการนิเทศ นำประเด็นปัญหา มากำหนดรายละเอียดของกิจกรรมในการจัดทำแผนนิเทศ 3. การปฏิบัติการนิเทศ เป็นการดำเนินการนิเทศตามกิจกรรมที่กำหนด ซึ่งขั้นตอนนี้ผู้นิเทศจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ กิจกรรม และเครื่องมือ นิเทศไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคลากรผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหาร และผู้นิเทศ ควรเตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศแล้ว จึงปฏิบัติการนิเทศเพื่อเสริมแรงให้กำลังใจ 4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยประเมินกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน สรุปรวมผลการประเมินเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุง การปฏิบัติงานในอนาคตต่อไป

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14

"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021"

วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2564

เอกสารอ้างอิง

- จุมารักษ์ โคตรจักร์. (2562). **กระบวนการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนภัทรธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9. การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร**
- ปนัดดา ศิริพัฒนกุล. (2558). **การศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี**
- พัชรินทร์ ช่วยศิริ. (2554). **การศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดประดู่ฉิมพลี. สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2563). **"New Normal คืออะไร"** สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 23, 2564, จาก <https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/dwnt/mzky/~edisp/uatucm392772.pdf>
- รัตติยา มะโน. (2561). **แนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนที่มีประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**
- วัชราน เล่าเรียนดี. (2550) **การนิเทศการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3 : นครปฐม : ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม**
- ศิริวรรณ สীগิจเจริญผล. (2559). **การนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูภาษาอังกฤษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร**
- ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2545). **การบริหารระบบการนิเทศภายในโรงเรียน**
- สงัด อุทรานนท์. (2530). **การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎี และปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม**
- อัญชลี ธรรมะวิธิกุล. (2552). **กระบวนการในการจัดการนิเทศการศึกษา. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 23, 2564, จาก : https://panchalee.wordpress.com/2009/03/30/process/**
- อภิสราร กังสังข์. (2561). **บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอลำบ้าย้อย จังหวัดสงขลา. สารนิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่**
- Glickman, Carl D. (1990). **Supervision of Instruction**. New York : Allyn and Bacon.
- Harris, B. M. (1963). **Supervisory Behavior in Education**. New York: Prentice-Hall